

VIRTUELNE DRUŠTVENE MREŽE I NJIHOVA REFLEKSIJA NA DRUŠTVENU STVARNOST

Sanela Porča¹

Sažetak

Virtuelne društvene mreže su tema od velikog značaja u BH društvu iz nekoliko razloga. Na prvom mjestu značaj teme se ogleda u činjenici da smo mi relativno mlado društvo u smislu upotrebe Interneta i virtuelnih društvenih mreža što za sobom povlači mnoga pitanja na koja ne postoje adekvatni odgovori. U društvenom smislu novi mediji su alati koji povezuju ljude kao što je to ranije bio telegraf, telefon i sl. Svaki novi način uspostave komunikacije sa sobom je nosio i dio svojih karakteristika u sociološko-psihološkom kontekstu. Stoga je jako značajno napraviti distinkciju između pojma društvena mreža i virtuelna društvena mreža. Mnogi korisnici društvenih mreža nikada nisu pročitali uvjete korištenja i kada su u pitanju sankcije oni se svakako vode starim pravilom na našim prostorima „nisam znao da se ne smije“, dok je zakon izričit i prejudicira poznavanje pravila. Ignorantia iuris nocet - nepoznavanje zakona (pravila) škodi ili ne opravdava, iz tog razloga je bitno razvijati svijest i značaj čitanja pravila Interneta i virtuelnih društvenih mreža. Upotreba savremene tehnologije ljudskom rodu je donijela napretke u unapređenju marketinga, prodaje, povezivanja i mnoge druge blagodati. Rad tretira određene negativne efekte virtuelnih društvenih mreža na realna dešavanja u društvu te njihovu moguću povezanost.

Ključne riječi: *virtuelne društvene mreže, refleksija, realni društveni odnosi*

Abstract

Virtually social networks are of great importance to the BiH society for several reasons. In the first place, the significance of the theme is reflected in the fact that we are a relatively young society in terms of the use of the Internet and the Virtuous Social Networks, which entails many questions for which there are no adequate answers. In the social sense, the new media are tools that connect people like it was a telegraph, telephone, etc. Every new way of communication was carried along with some of its features in the socio-psychological context. It is therefore very important to make a distinction between the concept of the social network and the virtual social network. Many users of social networks have never read the terms of use, and when it comes to sanctions they certainly lead the old rule in our "I did not know that it should not be" while the law expresses and prejudices the knowledge of the rules. Ignorantia iuris nocet - ignorance of laws (rules) is hurt or unjustifiable, for this reason it is essential to develop the awareness and importance of reading the rules of the Internet and the virtual social networks. The use of modern human-based technology has brought improvements in marketing, sales, connectivity and many other benefits. The paper treats certain negative effects of virtual social networks on real events in society and their possible linkage.

Key words: *virtual social networks, reflection, real social relations*

¹ Internacionalni univerzitet u Travniku – Fakultet za medije i komunikacije

Virtuelne društvene mreže – pojam i definicija

Društvo se može definisati kao cjelokupnost odnosa ljudi prema prirodi i međusobnih odnosa ljudi. Odnos ljudi prema prirodi uglavnom je jedinstven. Njegova suština je u kontinuiranom nastojanju ljudi za potčinjavanjem prirode sebi. Odnos među ljudima je mnogo složeniji i obuhvata sve vrste odnosa od onih manje složenih i manje važnih, do vrlo složenih i najvažnijih. Među njima su i najsloženiji i najbitniji za razumijevanje društva proizvodni odnosi. Pojedinačne, emocionalne i intelektualne veze među ljudima rezultat su njihovih pojedinačnih volja, ali odnosi u koje stupaju živeći u narodu, naselju ili porodici su nužni s obzirom na objektivnost ovih dijelova društvene stvarnosti.² Društvena mreža (socijalna mreža) je društvena struktura sastavljena od pojedinaca ili organizacija, te pojedince ili organizacije takođe možemo nazvati čvorovi i oni se povezuju jednom ili više vrsta međuzavisnosti, kao što su: vizije, ideje, finansijski interesi, prijateljstvo, srodstvo, zajednički interesi i sl.

Potrebno je napraviti razliku između pojmova *društvena mreža* i *virtuelna društvena mreža*. *Društvena mreža* u realnom vremenu i prostoru odnosi se na skup osoba koje su povezane realnim potrebama i funkcionišu bez pomoći tehnike i tehnologije, a primjer za takvu mrežu je sistem školstva, u kojem su ljudi oduvijek povezani u jednu vrstu mreže i funkcionišu sa ili bez tehnologije. *Virtuelna društvena mreža* nije vezana za realne odnose, ona postoji na simulaciji stvarnosti. Odlika virtuelnih društvenih mreža su mogućnost kreiranja sasvim dugih i drugačijih profila ličnosti od onih stvarnih, što je i te kako važno kada se govori o problemima koji nastaju u relacijama virtuelnih društvenih mreža. Veoma često se ispostavi da su ljudi koji su udruženi na određenoj online platformi u stvarnosti sasvim neko drugi, te iz toga se da zaključiti da se radi o posebnom psihološkom nagonu da se pokaže prava priroda određene osobe, a za što joj virtuelne društvene mreže daju potreban prostor, vrijeme i druge učesnike. Dakle, radi se o jednoj sasvim novoj realnosti, pri mogućnosti da se bude neko drugi ili drugačiji, ljudi to i postaju.

Miješanjem virtuelnog i realnog proizvodi se jedna nova dimenzija koja uzajamno proizvodi neke nove odnose i relacije koji mijenjaju ukupnu sliku društva. To je moguć balans između onoga što ljudi jesu u realnom svijetu i društvu i onoga što oni u biti jesu ili bi željeli da budu. S obzirom na to da su neki ljudi ostali zarobljeni u određenom sistemu, zarobljeni u određenom zanimanju, određenoj kulturi i sl. i da tako egzistiraju unatoč njihovoj želji da budu neko drugi ili drugačiji, virtuelne mreže su im dale takvu mogućnost da iskažu svoju pravu prirodu.

Veoma često se može uočiti da jedan obični radnik u metalnoj industriji putem svojih komentara prema društvenim dešavanjima daje izuzetno dobre prijedloge o rješavanju problema u zdravstvu. Otkud njegovo znanje i kako je on završio kao metalni radnik, pitanje je koje ima dalekosežnu potrebu preispitivanja sistema odgoja, obrazovanja, politika i sl. Ali činjenica da postoje takvi ljudi u društvu govori da je utjecaj virtuelnih društvenih mreža u pozitivnom ili negativnom smislu i te kako prisutan, i da se njegovi rezultati već mogu naći u pojedinim porama društvene realnosti.

Virtuelne društvene mreže mogu biti korektivni faktor društvenih dešavanja u smislu ukazivanja na propuste politike, medija i sl. ali isto tako mogu biti destruktivni faktor u širenju negativnosti koje se veoma često nalaze u komentarima aktuelnih dešavanja u dru-

² <https://hr.wikipedia.org/wiki/Dru%C5%A1tvo>

štvu, politici i sl. Virtualne društvene mreže predstavljaju posebne interpretacije virtualnih zajednica koje nastaju između ljudi koji imaju sličan stil života i interesovanja. Sadržaj na društvenim mrežama generisan je od strane korisnika i kreiran je prema njihovim potrebama. Članovi ovih mreža ne dijele samo informacije već koriste kapacitete zajednice za građenje međusobnih odnosa. Funkcionisanje društvenih mreža se svodi na mogućnost koje pružaju nove tehnologije sa jednostavnom i brzom razmjenom poruka i sadržaja između korisnika. Stvar privatnosti predstavlja ogroman problem u današnje vrijeme jer određene virtualne društvene mreže traže da neki podaci budu vidljivi, dok za ostale podatke se može podešavati vidljivost prema javnosti.

Utjecaj virtualnih mreža na privatnu i društvenu sferu korisnika

Ubrzani razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija omogućava efikasno prikupljanje i pohranjivanje velikih količina podataka o svakom pojedincu i organizaciji. Na temelju prikupljenih podataka moguće je napraviti digitalni dosije pojedinca, tj. elektronski opis korisnika i njegovih navika. Takvi podaci mogu se iskoristiti u različite svrhe u pozitivnom smislu, ali isto tako se mogu zloupotrijebiti. U kojoj mjeri je ugrožena privatnost korisnika virtualnih društvenih mreža to većina korisnika nije svjesna i kakve implikacije sve to ima na njihov privatni, ali i društveni život. Virtualne društvene mreže su doživjele ogroman porast broja korisnika. Popularne virtualne društvene mreže nude razna atraktivna sredstva za interakciju i komunikaciju korisnika, ali istodobno nude i sve više razloga za brigu o privatnosti i sigurnosti svojih korisnika te refleksije na njihov privatni i društveni život.

Ti podaci se mogu koristiti za provjeru autentičnosti, identifikaciju korisničke sesije, utvrđivanje korisničkih preferencija, sadržaja kolica za kupovinu ili bilo šta drugo što se može ostvariti pohranom tekstualnih podataka u korisničkom računaru i može pratiti sve internetske aktivnosti svojih korisnika.

Australski poduzetnik i programer Nik Cubrilovic na svom blogu je 2011. godine objavio da Facebook prati svoje korisnike i kada se odjave s te mreže. Cubrilovic je to tvrdio još godinu dana prije te je u više navrata pokušavao kontaktirati Facebook i tražiti odgovore, ali nakon što su mu gotovo godinu dana izbjegavali pružiti tražene informacije, odlučio je sve dati u javnost. Cubrilovic navodi da bez obzira na to što se korisnik odjavi s Facebooka, svaki put kada ode na neku stranicu koja ima Facebookov gumb *Like*, *Share* ili bilo koji drugi dodatak, sve informacija o tome, uključujući i osobni ID broj korisnika šalju se natrag Facebooku. Facebookov inženjer Arturo Bejar tvrdi da *cookie*-ji služe tek za sprečavanje sigurnosnih rizika te da prikupljene podatke na drugim stranicama ne koriste kako bi prodavali oglase, kao primjerice Google, nego isključivo kako bi unaprijedili uslugu koju pružaju korisnicima.³

Bez obzira na te zabrinjavajuće činjenice, broj korisnika Facebooka svakodnevno raste te se pritom nameće pitanje koliko je korisnicima uopće stalo do vlastite privatnosti i jesu li se spremni odreći iste zbog toga što im nudi Facebook.

Premda je u posljednjih godina porasla svjesnost korisnika o zaštiti privatnosti i velik broj korisnika ograničava vidljivost svog profila i dalje su, s obzirom na prosječnu veličinu

3 Tweney, Dylan. Facebook tracks what you do online, even when you're logged out. URL: <http://venturebeat.com/2011/09/25/facebook-tracking-logged-out/> (30.5.2018.)

ličnih mreža, lični podaci i objave korisnika vidljivi većem broju ljudi od onoga kojem su namijenjeni. U dosadašnjim istraživanjima o brizi korisnika za privatnost na virtuelnim društvenim mrežama, najbolja objašnjenja daju istraživanja temeljena na teoriji zadovoljenja potreba. Kako bi se dobio odgovor na pitanje zašto su korisnici virtuelnih društvenih mreža spremni dijeliti svoje lične podatke, privatne sadržaje i interese, potrebno je definisati samu svrhu Facebooka. Debatin (2009) i suradnici u svom članku *Facebook and Online Privacy: Attitudes, Behaviors, and Unintended Consequences*⁴, na temelju teorije zadovoljenja potreba, navode tri osnovne svrhe privatnog korištenja Facebooka - zabava, održavanje postojećih veza i stvaranje novih te konstrukciju identiteta. Osim svrhe korištenja Facebooka, u članku se navode i tri strategije kontrole privatnosti - kontrolisanje sadržaja koji se objavljuje, koga korisnici prihvataju u svoje prijatelje i aktiviranje postavki privatnosti koje nudi Facebook. Promatrajući usporedno svrhe korištenja Facebooka i strategije kontrole privatnosti može se zaključiti kako se ta dva odnosa međusobno isprepliću i utječu jedan na drugi. Na primjer, ukoliko Facebook služi za upoznavanje novih osoba, ne može se na popis prijatelja dodavati isključivo osobe iz intimnog kruga i prestrogo ograničiti vidljivost svog profila. Također, ako Facebook služi u konstrukciji identiteta te je cilj korisnika formiranje dojma o sebi, potrebno je objavljujati što više sadržaja koji bi korisnika prikazao na željeni način te ujedno osigurati vidljivost tog sadržaja.

Iz navedenog se da zaključiti kako dvije od tri svrhe korištenja Facebooka direktno utječu na određene strategije kontrole privatnosti te da je glavni razlog prihvatanja smanjene razine privatnosti to što pozitivni učinci na zadovoljenje potreba korisnika nadjačavaju negativne učinke smanjene razine privatnosti. Zbog interaktivnog sadržaja i pogodnosti koje im nudi Facebook, većina korisnika zanemaruje opasnosti koje im prijete u narušavanju privatnosti i načine na koje se mogu zloupotrijebiti objavljene informacije.

Zloupotreba virtuelnih sadržaja u realnom životu

Velika sloboda koju su virtuelne društvene mreže donijele utjecala je na to da korisnici zaborave na koncept privatnosti pa se objavljuju fotografije koje se inače nikad ne bi pokazivale ili pišu statusi i bilješke koje inače nikad ne bi govorili jedni drugima u lice.

Zbog interaktivnog sadržaja i pogodnosti koje im nude virtuelne društvene mreže, većina korisnika zanemaruje opasnosti koje im prijete u narušavanju privatnosti i načine na koje se mogu zloupotrijebiti objavljene informacije. Neke od mogućih zlouporaba objavljenog sadržaja su: uzrokovanje štete ugledu osobe, zastrašivanje (tzv. cyber bullying), ucjenjivanje, prepoznavanje pomoću lica (iz fotografija) radi nanošenja fizičke boli, krađa potpomognuta informacijama prikupljenih s mreže, krađa identiteta, lažno predstavljanje, uhođenje (uključujući industrijsku špijunažu).

Zloupotrebe, koje prijete korisnicima virtuelnih društvenih mreža, većinom su s ciljem nanošenja financijske štete ili krađe identiteta. One se izvode prikupljanjem i/ili obradom povjerljivih podataka, kao što je na primjer prikupljanje bankovnih podataka. Podaci koji se mogu iskoristiti za takvu vrstu zloupotrebe su datum i mjesto rođenja, s kojima je moguće doći do JMBG-a i broja lične karte, te majčino djevojačko prezime, objava imena djece te drugi podaci koji mogu poslužiti kao rješenje sigurnosnog pitanja u slučaju izgubljenosti

4 Debatin, B et al. (2009). Facebook and Online Privacy: Attitudes, Behaviors, and Unintended Consequences. // Journal of Computer-Mediated Communication 15, str. 83-108.

lozinke. Objavljene informacije poput kućne adrese, statusi o putovanjima, godišnjim odmorima i objave trenutne lokacije, mogu se iskoristiti za provale u kuće. Također, korisnici moraju paziti kakav sadržaj objavljuju, kako zbog sadašnjih, tako i zbog budućih poslodavaca. Mnogi poslodavci provjeravaju profile na virtuelnim društvenim mrežama svojih zaposlenika te su tako mnogi zaposlenici ostali bez posla zbog neprimjerenih fotografija i komentara o poslu koje su objavili.

Jedan od problema su i lažni profili, koji se isto često otvaraju kako bi se prikupili povjerljivi podaci o korisnicima. Kontakt informacije objavljene na profilu, mogu zloupotrijebiti zlonamjerni korisnici ili malver⁵ poput trojanskog konja koji je zarazio računalo jednog od prijatelja. Dodavanje prijatelja je također jedna od bitnijih stavki na koje korisnici treba da pripaze, jer njihova privatnost i ovisi o činjenici ko su mu prijatelji.

Objavljeni sadržaji i podaci neminovno utječu na stanje i status u društvu, na društvene odnose, kreiranje novih relacija u društvenoj stvarnosti, a pri tome koristeći se znanjima sa virtuelnih društvenih mreža. Takav odnos uzrokuje povremeno namjerno ili slučajno djelovanje u pravcu kreiranja stvarnih relacija među osobama koje se pojavljuju u virtuelnom svijetu i stvarnih kontakata.

Sociološki i psihološki aspekt virtuelnih društvenih mreža

Prema istraživanju **Nielsen Online**, uočava se da su društvene mreže postale četvrta najučestalija aktivnost Internet korisnika. Vreme provedeno na društvenim mrežama je gotovo tri puta veće od vremena koje korisnik provodi na ostalim Internet stranicama.⁶

Dakle, virtuelne društvene mreže su četvrti po važnosti razlog za posjećivanje Interneta. To u suštini govori o potrebi određenih vrsta društvenih aktivnosti koje izostaju u realnom svijetu pa se na određeni način nadoknađuju u virtuelnom prostoru. Neki od tih razloga su nedostatak vremena za realna druženja, geografska udaljenost, psihološko stanje korisnika i sl.

Akademsko zajednica i javnost sve češće govore o fenomenima vezanim za odnose uspostavljene putem Internet mreža. Na osnovu prvih istraživanja korisnika virtuelnih društvenih mreža formirano je nekoliko stereotipa o korisnicima Interneta i njihovom karakteristikama.

„Jedno istraživanje sprovedeno u SAD pokazalo da se korisnici Interneta, tačnije oni koji na internetu sklapaju različita poznanstva, doživljavaju kao osobe koje imaju problema u snalaženju u društvenim situacijama, kada su sa drugima licem u lice, kao stidljivi, anksiozni,

frustrirani, usamljeni i depresivni ljudi koji su u stanju da komuniciraju jedino krijući se iza monitora.“⁷

Da stvari nisu onakve kakvim se predstavljaju u određenim istraživanjima govori mnoštvo činjenica o trenutnom stanju na virtuelnim društvenim mrežama. Između ostalog, fenomen se odnosi i na komentare u vezi sa određenim temama. Ako osoba ima svoje ime i prezime i može se identifikovati kao realna, a na virtuelnim društvenim mrežama daje

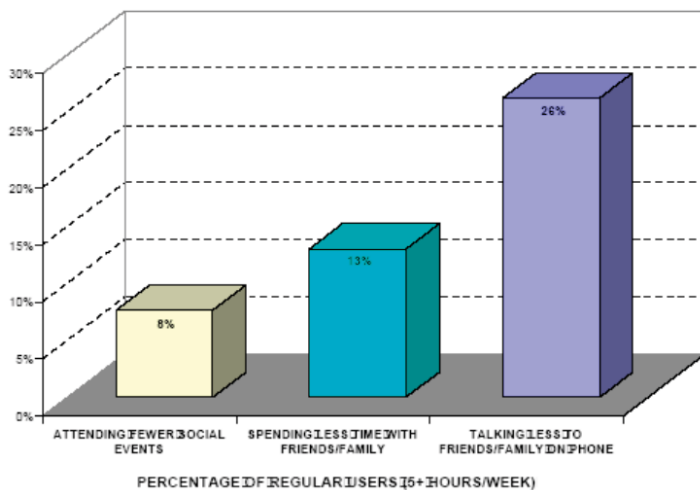
5 Malver (malware je skraćeno od malicious software) je zloćudni (zlonamjerni) softver namijenjen infiltraciji računala bez znanje njegovog vlasnika, odnosno korisnika

6 http://en-us.nielsen.com/content/nielsen/en_us (2.6.2018.)

7 Norman H. Nie, Lutz Erbring, *Web and Society- A preliminary report*, Stanford Institute for the Quantitative Study of Society, 2000 str.27.

svoje komentare, sklapa prijateljstva, istovremeno to ne čini u realnom svijetu, zaključuje se da takva osoba nije stidljiva, nego vjerovatnije izbjegava direktni konflikt.

Strahovi da bi upotreba Interneta mogla da dovede do urušavanja društvene mreže pojedinca, do njegovog otuđenja, da ugrozi njegovu psihološku i životnu dobrobit, da umanjí društveni aktivizam i stepen društvene uključenosti, te da podriva kvalitet porodičnog života su potkrepljivani u ranim studijama iz 2000. godine, kao što je to prikazano na grafikonu 1.

Slika 1.: Internet korisnici sve manje stupaju u društvene interakcije (istovremeno povećavajući broj sati provedenih na Internetu)⁸

Na osnovu pitanja koja se odnose na smanjenje društvene interakcije od početka upotrebe Interneta grafikon kazuje da 26% korisnika manje razgovara telefonom sa prijateljima i porodicom, čak 13% provodi manje vremena sa njima, a 8% manje prisustvuje društvenim događajima.

U ovom slučaju se razvija koncept takozvanog **Internet paradoksa**⁹ - pojave da Internet, kao medij koji bi po definiciji trebalo da ima pozitivan utjecaj i da vodi povećanju broja društvenih kontakata, zapravo vodi povećanju društvene izolacije u najširem smislu. Ovu pojavu je proučavao američki socijalni psiholog Robert E. Kraut, koji je u trogodišnjem eksperimentu sprovedenom nad familijama Pitsburga zabeležio male, ali pouzdane negativne efekte korištenja Interneta. Taj efekat nazivamo *paradoksom*, jer su učesnici eksperimenta u visokoj mjeri koristili Internet za komunikaciju, što je generalno samo po sebi pozitivna osobina, međutim, u naredne tri godine otkriveno je da su se negativni efekti ravnomjerno raširili po cjelokupnom periodu istraživanja. Upotreba Interneta generalno predviđa bolji društveni prijem za ekstroverte, koji sami po sebi imaju veću društvenu podršku, a lošiji za introverte, koji imaju preko Interneta samo dodatnu mogućnost da se sakriju od očiju drugih. „Iako su brojna kasnija istraživanja (čak i ona koja su sami Kraut i njegovi

⁸ Norman H. Nie, Lutz Erbring, *Web and Society- A preliminary report*, Stanford Institute for the Quantitative Study of Society, 2000

⁹ Robert Kraut, Sara Kiesler, Bonka Boneva, Jonathon Cummings, Vicki Helgeson and Anne Crawford Carnegie, *Internet Paradox Revisited*, Mellon University, May 4, 2001

saradnici sproveli) nesumnjivo pokazala da su prvobitni nalazi osporivi i da otvaraju jedno novo polje za iščitavanje efekata Interneta u psihološkom profilu, ni danas, bezmalo čitavu deceniju nakon Krautove studije, stavovi o potencijalno pogubnom uticaju Interneta nisu rijetki. Stoga, već pominjano interesovanje za pitanje online odnosa, čini se sasvim razumljivim i nimalo neočekivanim.¹⁰

Spomenut je stereotip da korisnik Interneta koji sklapa online poznanstva predstavlja usamljenu osobu. „Istraživanja su pokazala da usamljeni ljudi često negativno vrednuju sebe. Nedostatak prijatelja doživljava se kao sopstvena neadekvatnost i neprivlačnost, a društvena percepcija usamljenih ljudi je takođe negativna. Društvena odbačenost usamljenoj osobi govori jedino da treba da bude još opreznija u pokušajima da se približi drugim ljudima. Ove osobe češće oklijevaju da iznesu bilo kakve intimne podatke o sebi, a činjenica da formiranje bliskih, pa i partnerskih, odnosa sa drugim ljudima počiva na intimnosti, ograničava prostor usamljenima - oni često saopštavaju da su njihove veze vještačke, lažne i da ih niko ne razumije.“¹¹

Na osnovu izloženog, pretpostavlja se da bi usamljenima Internet mogao da ponudi mogućnost da stupaju u prisniju komunikaciju i odnose sa drugim ljudima uz manji strah da će biti odbačeni, te da bi, samim tim, među onima koji stupaju u online odnose moglo biti više onih koji imaju subjektivni doživljaj usamljenosti.

Interesantnu grupu istraživanja predstavljaju ona istraživanja koja su za cilj imala pokušaj da dovedu u vezu osobine ličnosti i karakteristike online ponašanja. U fokusu su najčešće bile slijedeće dimenzije ličnosti: psihoza, ekstrovertnost/introvertnost i neuroza. Tako su Rozana Peris i saradnici sproveli istraživanje koje je imalo za cilj da se ustanovi sociodemografski profil internet korisnika koji odlaze na stranice za časkanje kako bi sklupali ili održavali veze. Ispostavilo se da dobijeni profil „ukazuje na osobe koje su zadovoljne društvenim odnosima koje imaju u svijetu, koje su sklone da podstiču i održavaju različite vidove društvene interakcije. Socijalizovanje u sobama za časkanje, po iskazima ispitanika, nije zamjena za zadovoljavanje afektivnih i društvenih potreba.“¹²

Osnovni motiv ljudi u pričaonicama je potreba da se komunicira, da se eksperimentiše novim medijem za komunikaciju i da se upoznaju novi ljudi. Osobe koje koriste časkanje u ovom istraživanju ne samo da su bile u stanju da zadovolje svoje društvene potrebe u realnom svijetu, već su online odnose smatrale podjednako realnim kao one koji se odvijaju licem u lice. Dobijeni profili ličnosti ukazali su na to da stidljivost i emocionalna nestabilnost nisu specifična svojstva osoba koje časkaju. Analizom odgovora ispitanika (u smislu psihoze i ekstrovertnosti/introvertnosti) nije bilo moguće ustanoviti nijedan distinktivni obrazac ličnosti, iako se ispostavilo da su ispitanici ženskog pola bili nešto emotivno stabilniji. Kao što se vidi, podaci iz istraživanja Rozane Peris i grupe autora nagoveštavaju da korisnici pričaonica u ovom obliku komunikacije pronalaze mogućnost za smislena, bogata i intenzivna iskustva.

Drugi autori smatraju da postoje dva osnovna izvora motivacije za stupanje u interakciju sa drugim osobama na Internetu: lični i društveni motivi.¹³ Ljudsko biće posjeduje pa-

10 Robert E. Kraut, Malcolm Brynin, *Social studies of domestic information and communication*, 2004., dostupno na <http://www-2.cs.cmu.edu/~kraut/RKraut.site.files/articles/Byrnin04-SocialStudiesOfICT.pdf>

11 Robert Putnam, *Bowling Alone, National Endowment for Democracy and the Johns Hopkins University Press*, 1995, dostupno na <http://www.stonybrook.edu/sociol/faculty/Levy/Bowling%20Alone-Putnam.pdf>

12 R. Peris, et al., *Online Chat Rooms: Virtual Spaces of Interaction for Socially Oriented People*, *Cyberpsychology & Behavior*, Volume 5, Number 1, Mary Ann Liebert Inc., 2002, str. 15

13 Ljubomir Ž. (2006): *Psihologija*, Čigoja, Beograd

tološku potrebu za udruživanjem i tragajući za društvom zadovoljava ne samo afilijativni motiv, već i mnoge druge motive kao što su potrebe za prestižom, vlašću ili ekonomskom nadmoći, što može biti viđeno i u samom odnosu između Internet korisnika. Tragajući za onim društvom u kome su jednaki sa drugima ili nadmoćni (nikako potčinjeni) ljudi ulaze u manje ili više privremene veze radi zadovoljenja osnovnih psiholoških motiva, pošto su organski motivi, danas, u velikom procentu zadovoljeni. Tako u svom istraživanju ponašanja korisnika društvenih mreža Mekena (Katelyn Y. A. McKenna) dolazi do zaključka da „u situaciji kada ne može da ispolji bitne aspekte svoje ličnosti u neposrednom okruženju, osoba traga za adekvatnim društvenim okvirom, usmjeravajući svoju pažnju na lične potrebe. Da bi doživjela lično zadovoljstvo, osoba mora da ispolji svoje kroz društvenu interakciju i da za to dobije društveno priznanje.“¹⁴

Internet veze, bilo prijateljske ili romantične, često se doživljavaju kao daleke i privremene. Nalazi, međutim, sugerišu da bi Internet ipak mogao da pruža mogućnost za razvoj veoma bliskih odnosa. Uzimajući u obzir činjenicu da su pojedini autori tvrdili da su fizičko i neverbalno dva kanala nužna za komuniciranje emocionalne intimnosti, istraživači su postavljali pitanje kako je moguće ostvariti intimnost u online okruženju.

Usmjeravajući se na ovaj problem, Monika Viti je sproveda istraživanje kojim je željela da ustanovi da li se u sobama za časkanje može dobiti emocionalna podrška, i u kojoj su meri osobe iskrene i otvorene prilikom takve komunikacije. Analizirajući prikupljene podatke Vitijeva je došla do saznanja da „oko 2/3 ispitanika - korisnika pričaonica saopštava da su bar u izvjesnoj meri dobili emocionalnu podršku od svojih sagovornika. Što se pak iskrenosti tiče, žene su bile manje sklone da daju lažne podatke o sebi od muškaraca. Takođe, osobe koje intenzivnije časkaju preko Interneta su manje sklone laganju od povremenih korisnika. Naime, stepen iskrenosti je u pozitivnoj korelaciji sa intenzitetom časkanja izraženim u broju sati nedjeljno koje korisnik provede koristeći neki od servisa za časkanje. Kada lažu, žene to najčešće čine brinući o sopstvenoj bezbjednosti - ne odaju lične podatke (ime, adresu, posao na kome rade). S druge strane, muškarci najčešće lažu kada saopštavaju pol, zanimanje, stepen obrazovanja i visinu prihoda.“¹⁵

Opšti zaključak autorke je da se sa pravom može dovesti u pitanje stav da se putem Interneta mogu razviti samo površne veze, kao i da se prilikom svake ozbiljnije analize mora voditi računa o nekoliko varijabli kao što su: pol, uzrast, iskustvo u upotrebi pričaonica. Ovakva vrsta pristupa daje korisnije rezultate od prostog poređenja karakteristika **online** i **offline** veza.

Veza između realnosti i virtuelnih društvenih mreža je u svakom slučaju očigledna i isprepliće se na različite načine kako na ličnom, tako i na društvenom nivou. Psihološki profil ličnosti determinira njihovo ponašanje na virtuelnim društvenim mrežama. Moguće posljedice takvog društvenog djelovanja nalaze se u primjerima zloupotrebe virtuelnih društvenih mreža i to u najrazličitijim oblicima od mobinga, uhođenja, zastrašivanja i čak ubistava.

14 http://findarticles.com/p/articles/mi_m2372/is_4_38/ai_84866946/pg_9/ (2.6.2018.)

15 Monica Witty, *Cyberspace as potential space: Considering the web as a playground to cyber-flirt*, Social Science Computer Review, 2005., str. 38

ZAKLJUČAK

Simulacija stvarnosti u savremenom svijetu je dostigla jedan zapanjujući nivo, tako da je granica realnosti i simulacije gotovo neprepoznatljiva. Granica svakako postoji i samo je stvar percepcije sudionika da li vide tu granicu. Sudeći prema terminologiji ta granica za mnoge i ne postoji, a očiti primjer je nerazlikovanje termina društvena mreža i virtualna društvena mreža. Sam pojam mreža može se odnositi na mnoge realne stvari u prirodi, u tehnici, tehnologiji i društvu. Zato je jako važno da se pojam društvena mreža kao realna pojava odvoji od pojma virtualna društvena mreža kako bi se označio odnos koji je nastao kao simulacija stvarnosti, odnos posredovan tehnologijom, odnos koji otvara mnoge mehanizme manipulacije. Virtualne društvene mreže su odnosi kreirani prema željama korisnika, a ne prema realnim odnosima u društvu. Zaključuje se da takve želje i odnosi imaju potencijal da postanu realni i da virtualno u nekim slučajevima postaje stvarno kada se za to steknu uvjeti. To i jeste tema diskusije i iznesenih činjenica u cijelom radu, dakle utjecaj virtualnog na realno ili virtualnih društvenih mreža na društvene odnose u stvarnosti.

Korištenje virtualnih društvenih mreža iziskuje određena znanja koja se odnose na pravila korištenja virtualnih društvenih mreža. Svaki davatelj usluga ima svoja pravila i uvjete korištenja, a što je za korisnike jako značajno u smislu da ne dožive bilo kakvu štetu u realnim odnosima, a kojoj je uzrok nepravilno korištenje virtualnih društvenih mreža. U BH društvu je jako vidljiva komponenta neadekvatnog korištenja virtualnih društvenih mreža pogotovo kada su u pitanju politički procesi, ali i lični sukobi građana.

Zloupotrebom virtualnih društvenih mreža, informacija koje nisu zaštićene na njima veoma često se manipuliše i njihov utjecaj na društvo u cjelini je negativan. Zato je jako važno da se korisnici društvenih mreža u BiH edukuju i upozore na štetne posljedice korištenja virtualnih društvenih mreža. Utjecaj na realno društvo vidljiv je i u vrsti ovisnosti o Internetu ili nekoj virtualnoj društvenoj mreži, te se u Europi pristupilo sistemskom liječenju ovisnika iz ovih kategorija.

Koristiti virtualne društvene mreže kao alat komunikacije je pozitivna stvar i ukoliko se koriste na pravilan način mala je vjerovatnoća da će nastati štetne posljedice u realnom životu. U suprotnom, svaka aktivnost na virtualnim društvenim mrežama može imati negativne posljedice po korisnike, ali i širu socijalnu zajednicu. Edukacija o korištenju virtualnih društvenih mreža bi trebalo da bude popraćena kampanjom društveno odgovornih institucija, od vjerskih, nevladinih, ali i vladinih organizacija koje će djelovati na platformi sprečavanja negativnog utjecaja virtualnih društvenih mreža na realne odnose u društvu, tako što će sprečavati govor mržnje, ogovaranje, spinovanje i sl.

LITERATURA

1. Ljubomir, Ž. (2006). Psihologija, Čigoja, Beograd
2. Zarrella, D. (2010). *The social media marketing book*, Printed in Canada
3. Encyclopedia of Internet Technologies and Applications, Hershey, New York, 2008.
4. Debatin, B et al. (2009). Facebook and Online Privacy: Attitudes, Behaviors, and Unintended Consequences. // Journal of Computer- Mediated Communication 15, str. 83-108.
5. Monica Witty, *Cyberspace as potential space: Considering the web as a playground to cyber-flirt*, Social Science Computer Review, 2005., str. 38
6. Norman H. Nie, Lutz Erbring, *Web and Society- A preliminary report*, Stanford Institute for the Quantitative Study of Society, 2000

7. Robert Kraut, Sara Kiesler, Bonka Boneva, Jonathon Cummings, Vicki Helgeson and Anne Crawford Carnegie, *Internet Paradox Revisited*, Mellon University, May 4, 2001
8. Robert E. Kraut, Malcolm Brynin, *Social studies of domestic information and communication*, 2004., dostupno na <http://www-2.cs.cmu.edu/~kraut/RKraut.site.files/articles/Byrnin04-SocialStudiesOfICT.pdf>
9. Robert Putnam, *Bowling Alone, National Endowment for Democracy and the Johns Hopkins University Press*, 1995, dostupno na <http://www.stonybrook.edu/sociol/faculty/Levy/Bowling%20Alone-Putnam.pdf>
10. Robert E. Kraut, Malcolm Brynin, *Social studies of domestic information and communication*, 2004., dostupno na <http://www-2.cs.cmu.edu/~kraut/RKraut.site.files/articles/Byrnin04-SocialStudiesOfICT.pdf>
11. Robert Putnam, *Bowling Alone, National Endowment for Democracy and the Johns Hopkins University Press*, 1995, dostupno na <http://www.stonybrook.edu/sociol/faculty/Levy/Bowling%20Alone-Putnam.pdf>
12. R. Peris, et al., *Online Chat Rooms: Virtual Spaces of Interaction for Socially Oriented People*, *Cyberpsychology & Behavior*, Volume 5, Number 1, Mary Ann Liebert Inc., 2002, str. 15
13. Tweney, Dylan. Facebook tracks what you do online, even when you're logged out. URL: <http://venturebeat.com/2011/09/25/facebook-tracking-logged-out/> (pristupljeno 30.5.2018.)